

PHÁT HUY VAI TRÒ CỦA ĐẠO ĐỨC NGHỀ NGHIỆP TRONG LĨNH VỰC KẾ TOÁN, KIỂM TOÁN Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

● ĐẶNG THỊ BÍCH NGỌC

TÓM TẮT:

Trong bối cảnh cách mạng công nghệ hiện nay, các giá trị xã hội thay đổi nhanh hơn bao giờ hết bởi mong muốn của người dân về một thế giới công bằng và liêm chính hơn. Bên cạnh đó, hội nhập quốc tế trong cuộc Cách mạng công nghiệp 4.0 đòi hỏi thông tin tài chính của các tổ chức doanh nghiệp cung cấp phải rõ ràng, minh bạch. Trong khi đó, các thông tin này của các doanh nghiệp luôn bị cảnh báo về sai phạm và độ không trung thực. Do vậy, vấn đề nhận thức, chấp hành về đạo đức nghề nghiệp kế toán cần được đặc biệt coi trọng. Bài viết trình bày một số vấn đề liên quan đến đạo đức nghề nghiệp kế toán - kiểm toán, đồng thời đưa ra một số khuyến nghị nhằm nâng cao đạo đức nghề nghiệp trong lĩnh vực này trong kỷ nguyên số.

Từ khóa: đạo đức nghề nghiệp, kế toán, kiểm toán, chuẩn mực, Cách mạng công nghiệp 4.0.

1. Đạo đức nghề nghiệp

Đạo đức là một phạm trù chỉ những phẩm chất đạo đức của con người, là một khái niệm rộng, nên không thể định nghĩa một cách rõ ràng và cụ thể. Tuy nhiên, có thể hiểu đạo đức đề cập đến hành vi của con người, liên quan đến trạng thái tốt và xấu, đúng và sai, đó là việc áp dụng các giá trị đạo đức vào việc ra quyết định.

Đạo đức nghề nghiệp là một bộ phận của đạo đức con người. Đạo đức nghề nghiệp là những qui tắc hướng dẫn các thành viên ứng xử và hoạt động một cách trung thực phục vụ cho lợi ích nghề nghiệp và xã hội. Mỗi một nghề nghiệp

thường có một chuẩn mực đạo đức riêng biệt. Mỗi một công ty lại có một chuẩn mực đạo đức phù hợp với văn hóa công ty đó. Sự tiến bộ của xã hội đòi hỏi người hành nghề trong bất cứ lĩnh vực nào cũng phải tuân thủ đạo đức nghề nghiệp cơ bản, nhằm đảm bảo cho nghề nghiệp, sản phẩm của ngành nghề và công ty được xã hội trọng dụng, tôn vinh.

Chuẩn mực đạo đức nghề nghiệp kế toán, kiểm toán là một trong những vấn đề quan trọng của nghề kế toán, kiểm toán và có đặc thù riêng so với các ngành nghề khác trong xã hội. Chuẩn mực đạo đức nghề nghiệp kế toán, kiểm toán yêu cầu

mỗi kế toán, kiểm toán viên phải có đạo đức và mỗi tổ chức cung cấp dịch vụ kế toán, kiểm toán phải là cộng đồng của những người có đạo đức. Là người chuyên nghiệp, kế toán viên hay kiểm toán viên có trách nhiệm tuân thủ chuẩn mực đạo đức nghề nghiệp để tạo sự tin nhiệm của chủ doanh nghiệp và sự tin tưởng của xã hội.

2. Yêu cầu cấp thiết nâng cao đạo đức nghề nghiệp kế toán, kiểm toán

Những năm gần đây đã xuất hiện nhiều vụ bê bối của người làm kế toán, kiểm toán trên thế giới và ở Việt Nam. Cụ thể, trên thế giới, các công ty đã trải qua những hành vi sai trái gây ảnh hưởng nghiêm trọng đến môi trường kinh doanh, chẳng hạn như Enron và WorldCom Baskerville, Toshiba, Credit Suisse. Ở Việt Nam, trong những năm qua có một số những vụ án kinh tế lớn đã được phát hiện, chẳng hạn như Tập đoàn FLC, Tập đoàn Tân Hoàng Minh, Ngân hàng Phương Nam, Công ty Cổ phần Bông Bạch Tuyết, Công ty Cổ phần Chứng khoán Nam An, Công ty Cổ phần Tập đoàn Kỹ nghệ gỗ Trường Thành, v.v... cùng với rất nhiều công ty có quy mô nhỏ hơn. Những vụ việc đã phần nào làm suy giảm niềm tin của công chúng vào nghề nghiệp kế toán, kiểm toán trong thời gian gần đây. Vì vậy, đạo đức nghề nghiệp của kế toán viên, kiểm toán viên và việc tuân thủ đạo đức nghề nghiệp trong kế toán - kiểm toán càng cần được xem xét và chấn chỉnh lại.

Tại Việt Nam, hiện chưa có một báo cáo hay thống kê đầy đủ nào đánh giá về đạo đức nghề nghiệp trong doanh nghiệp, nhưng nếu nhìn vào đánh giá chỉ số cảm nhận tham nhũng (CPI) do Tổ chức Minh bạch quốc tế (TI) đưa ra trong những năm gần đây, Việt Nam nằm trong số các nước vẫn có nhiều tham nhũng, có nhiều vấn đề về đạo đức nghề nghiệp. Ngày 30/1/2023, Tổ chức Minh bạch quốc tế (TI) đã công bố chỉ số cảm nhận tham nhũng (CPI) năm 2022 của 180 quốc gia, vùng lãnh thổ, trong đó Việt Nam đạt 42/100 điểm, đứng thứ 77/180 (tăng 3 điểm so với năm 2021). Tình trạng gian lận xảy ra ở phần lớn các

doanh nghiệp tư nhân, công ty có quy mô nhỏ cao nhất về cả mức thiệt hại và tần suất xuất hiện. Gian lận trên báo cáo tài chính có thể xảy ra với tần suất thấp hơn nhiều so với tham nhũng, hay biến thủ tài sản, tuy nhiên, thiệt hại do gian lận trên báo cáo tài chính thì không hề nhỏ. Nguyên nhân của tình trạng này do sự kiểm soát không chặt chẽ, tạo điều kiện cho gian lận xuất hiện, do cả sự thiếu đạo đức nghề nghiệp trong chính đội ngũ lao động, quản lý hay chủ doanh nghiệp, trong số đó có những người am hiểu và được đào tạo về kế toán, kiểm toán.

Thực tiễn cho thấy chất lượng dịch vụ kế toán, kiểm toán với chuẩn mực đạo đức nghề nghiệp kế toán, kiểm toán là hai vấn đề có liên quan hữu cơ mật thiết với nhau, tác động chế ngự nhau, trong những trường hợp nhất định nếu không kiểm soát chặt chẽ những nguyên tắc cơ bản của đạo đức nghề nghiệp, có thể để lại những hậu quả nghiêm trọng.

Cuộc Cách mạng công nghiệp 4.0 với mạng internet giúp công việc kế toán, kiểm toán không bị giới hạn bởi khoảng cách địa lý. Kế toán, kiểm toán viên tại Việt Nam có thể thực hiện công việc kế toán, kiểm toán ở bất cứ đất nước nào trên toàn thế giới, nếu cá nhân tổ chức thực hiện công việc kế toán, kiểm toán đó đáp ứng đủ điều kiện làm kế toán - kiểm toán. Ngược lại, bất cứ kế toán, kiểm toán viên ở bất cứ quốc gia nào được chấp nhận hành nghề ở Việt Nam đều có thể thực hiện công việc kế toán, kiểm toán của doanh nghiệp, tổ chức tại Việt Nam. Điều này tạo ra cả cơ hội và thách thức, cho những ai hành nghề kế toán, kiểm toán ở Việt Nam. Trong bối cảnh đó, đạo đức nghề nghiệp trở thành yếu tố cần thiết hơn bao giờ hết. Chỉ có những kế toán viên có đạo đức nghề nghiệp, tôn trọng sự thật mới có khả năng tạo dựng giá trị chân thực cho cổ đông để các cổ đông tiếp tục đầu tư vào doanh nghiệp. Chỉ có những kiểm toán viên có đạo đức nghề nghiệp mới có thể giúp nhà đầu tư xác định hướng đi ít rủi ro và nhiều cơ hội, giúp bảo vệ quyền lợi chính đáng của công chúng.

3. Các nguyên tắc đạo đức nghề nghiệp kế toán, kiểm toán theo quy định của Việt Nam

Nền kinh tế nước ta đang trong quá trình hội nhập vào kinh tế thế giới, thị trường chứng khoán đã hình thành và phát triển, đòi hỏi Việt Nam phải tiêu chuẩn hóa các dịch vụ theo thông lệ quốc tế, trong đó, có chuẩn mực đạo đức nghề nghiệp. Ngày 8/5/2015, Bộ Tài chính đã ban hành Thông tư số 70/2015/TT-BTC quy định về chuẩn mực đạo đức nghề nghiệp cho người hành nghề kế toán, kiểm toán. Nhìn chung, chuẩn mực đạo đức nghề nghiệp do Việt Nam ban hành đã phù hợp với thông lệ chung của quốc tế. Tuy vậy, việc đưa các quy định này vào thực tế để mang lại kết quả như ý muốn vẫn còn nhiều vấn đề cần phải giải quyết, bởi vì để chuẩn mực đạo đức nghề nghiệp được các thành viên tôn trọng chấp hành đúng đắn, không thể chỉ dựa trên ý chí của Nhà nước thông qua một văn bản pháp quy. Chuẩn mực đạo đức nghề nghiệp kế toán, kiểm toán Việt Nam đã xây dựng các quy tắc đạo đức cơ bản bao gồm:

- **Tính chính trực:** Phải thẳng thắn, trung thực trong tất cả các mối quan hệ chuyên môn và kinh doanh;

- **Tính khách quan:** Không cho phép sự thiên vị, xung đột lợi ích hoặc bất cứ ảnh hưởng không hợp lý nào chi phối các xét đoán chuyên môn và kinh doanh của mình;

- **Năng lực chuyên môn và tính thận trọng:** Thể hiện, duy trì sự hiểu biết và kỹ năng chuyên môn cần thiết nhằm đảm bảo rằng khách hàng hoặc chủ doanh nghiệp được cung cấp dịch vụ chuyên môn có chất lượng dựa trên những kiến thức mới nhất về chuyên môn, pháp luật và kỹ thuật, đồng thời hành động một cách thận trọng và phù hợp với các chuẩn mực nghề nghiệp và kỹ thuật được áp dụng;

- **Tính bảo mật:** Phải bảo mật thông tin có được từ các mối quan hệ chuyên môn và kinh doanh, vì vậy, không được tiết lộ bất cứ thông tin nào cho bên thứ ba khi chưa được sự đồng ý của bên có thẩm quyền, trừ khi có quyền hoặc nghĩa vụ phải cung cấp thông tin theo yêu cầu của pháp luật hoặc cơ quan quản lý hoặc tổ chức nghề nghiệp,

và cũng như không được sử dụng thông tin vì lợi ích cá nhân của kế toán viên, kiểm toán viên chuyên nghiệp hoặc của bên thứ ba;

- **Tư cách nghề nghiệp:** Phải tuân thủ pháp luật và các quy định có liên quan, tránh bất kỳ hành động nào làm giảm uy tín nghề nghiệp của mình.

Bên cạnh đưa ra những nguyên tắc đạo đức nghề nghiệp, Thông tư số 70/2015/TT-BTC cũng đề cập đến những nguy cơ: “Nguy cơ có thể phát sinh từ các mối quan hệ và tình huống khác nhau”. Các nguy cơ sẽ thuộc ít nhất một trong các loại sau đây:

Nguy cơ do tư lợi: Nguy cơ khi lợi ích tài chính hoặc lợi ích khác gây ảnh hưởng tới xét đoán hay hành xử của kế toán viên, kiểm toán viên chuyên nghiệp;

Nguy cơ tự kiểm tra: Nguy cơ khi một kế toán viên, kiểm toán viên chuyên nghiệp không đánh giá được một cách hợp lý kết quả xét đoán chuyên môn hay kết quả dịch vụ do chính họ hoặc do một cá nhân khác trong doanh nghiệp kế toán, kiểm toán hoặc trong doanh nghiệp, tổ chức nơi họ làm việc thực hiện trước đó, mà kế toán viên, kiểm toán viên chuyên nghiệp sẽ dựa vào đó để hình thành xét đoán khi thực hiện các hoạt động hiện tại hoặc cung cấp dịch vụ hiện tại của mình.

Nguy cơ về sự bào chữa: Nguy cơ khi một kế toán viên, kiểm toán viên chuyên nghiệp tìm cách bênh vực khách hàng hoặc doanh nghiệp, tổ chức nơi mình làm việc tới mức làm ảnh hưởng tới tính khách quan của bản thân.

Nguy cơ từ sự quen thuộc: Nguy cơ gây ra do quan hệ lâu dài hoặc thân thiết với khách hàng hoặc doanh nghiệp, tổ chức nơi mình làm việc, khiến kế toán viên, kiểm toán viên chuyên nghiệp dễ thông cảm cho quyền lợi hoặc dễ dàng chấp nhận cho việc làm của họ.

Nguy cơ bị đe dọa: Nguy cơ kế toán viên, kiểm toán viên chuyên nghiệp bị ngăn cản hành xử một cách khách quan do các đe dọa có thực hoặc do cảm nhận thấy, bao gồm sức ép gây ảnh hưởng không hợp lý đến kế toán viên, kiểm toán viên chuyên nghiệp.

4. Một số khuyến nghị giúp kế toán viên, kiểm toán viên thực hiện tốt đạo đức nghề nghiệp

Thứ nhất, mỗi kế toán viên, kiểm toán viên cần phải hiểu rõ và ghi nhớ nguyên tắc đạo đức nghề nghiệp của mình trong mọi trường hợp. Để tận dụng hiệu quả các cơ hội trong kỷ nguyên số, trước hết buộc mỗi kế toán - kiểm toán viên phải nắm rõ được nguyên tắc cơ bản cho mọi ứng xử trong lĩnh vực chuyên môn, để biết hành vi đó là đúng hay không đúng chuẩn mực, nguyên tắc đề ra và phải hiểu được những kiến thức cơ bản nhất, sau đó mới có thể tiến đến những kiến thức cấp cao hơn trong tiến trình trở thành các kế toán, kiểm toán viên chuyên nghiệp.

Thứ hai, muốn tuân thủ các nguyên tắc đạo đức nghề nghiệp cơ bản, những người làm trong lĩnh vực kế toán, kiểm toán phải hiểu rõ về kiến thức chuyên môn nền tảng, trau dồi kinh nghiệm, thường xuyên cập nhật những thay đổi. Biết đặt lợi ích công chúng lên trên lợi ích bản thân, điều sẽ góp phần hình thành và phát triển kỹ năng nghiệp vụ và đạo đức nghề nghiệp, kinh nghiệm và tầm nhìn cho kế toán, kiểm toán viên. Một phương tiện không thể thiếu đối với mỗi kế toán, kiểm toán viên trong hiện tại và tương lai đó là ngôn ngữ quốc tế. Cơ hội sẽ ngày càng mở rộng cho những đội ngũ kế toán, kiểm toán viên đạt chuẩn quốc tế, được công nhận hoạt động ở nhiều nước trên thế giới như: ACCA, CMA, CIA... Những chứng chỉ này có thể giúp kế toán, kiểm toán viên Việt Nam mở rộng tối đa phạm vi hoạt động của mình, nâng cao khả năng cạnh tranh nguồn nhân lực trong lĩnh vực kế toán, kiểm toán của Việt Nam.

Thứ ba, một kế toán, kiểm toán viên biết nắm bắt thời cơ là người không chỉ bồi dưỡng cho mình kỹ năng chuyên môn, có khả năng sử dụng công nghệ cho công việc của mình, mà cần bồi dưỡng cách sử dụng trí tuệ nhân tạo (sử dụng công nghệ) cho công việc của mình từ đơn giản như ứng dụng hàm excel cho tới các phần mềm kế toán, phần mềm quản trị, phân tích... và cách để bảo mật thông tin cho chính doanh nghiệp và khách hàng của mình, từ đó khai thác thị trường khách hàng một cách triệt để.

Thứ tư, để giúp mỗi kế toán viên, kiểm toán viên được thực hành đạo đức nghề nghiệp và nâng cao đạo đức nghề nghiệp cho chính bản thân mình, cần có một chương trình thực hành đạo đức nghề nghiệp trong kế toán, kiểm toán, đây là điều cực kỳ cần thiết. Chính vì vậy, đối với các tổ chức đào tạo, ngoài giảng dạy kiến thức chuyên môn, cần tập trung đào tạo các kỹ năng cần thiết như: kỹ năng giao tiếp hiệu quả, làm việc ở nhiều nhóm khác nhau; kỹ năng tư duy phản biện và giải quyết vấn đề trên cơ sở tôn trọng đạo đức nghề nghiệp.

Thứ năm, đối với các cơ quan quản lý: cần đầu tư, phát triển cơ sở hạ tầng công nghệ thông tin một cách đồng bộ, kịp thời, đáp ứng xu thế phát triển của hệ thống số toàn cầu. Trong đó, chú trọng xây dựng hệ thống an ninh mạng, đảm bảo bảo mật cao thông tin dữ liệu kế toán, kiểm toán. Bên cạnh đó, Nhà nước cần đưa ra những quy định bắt buộc về thực hành đạo đức nghề nghiệp, đưa ra những mức xử phạt nặng hơn đối với những công ty kiểm toán và kiểm toán viên vi phạm đạo đức nghề nghiệp ■

TÀI LIỆU THAM KHẢO:

1. Bộ Tài chính (2015). Thông tư số 70/2015/TT-BTC ban hành chuẩn mực đạo đức nghề nghiệp kế toán, kiểm toán.
2. Lê Thị Thu Hà (2021). Tổng quan nghiên cứu về nhân tố ảnh hưởng đến đạo đức nghề nghiệp kế toán - kiểm toán, Tạp chí Khoa học & Đào tạo Ngân hàng, 227 (2021) 54-64.

3. Phạm Thị Thu Oanh (2018). Kế toán, kiểm toán Việt Nam trong cuộc Cách mạng công nghiệp 4.0
<http://tapchitaichinh.vn/nghien-cuu--trao-doi/trao-doi-binh-luan/ke-toan-kiem-toan-viet-nam-trong-cuoc-cach-mang-cong-nghiep-40-141199.html>

Ngày nhận bài: 16/11/2023

Ngày phản biện đánh giá và sửa chữa: 2/12/2023

Ngày chấp nhận đăng bài: 20/12/2023

Thông tin tác giả:

TS. ĐẶNG THỊ BÍCH NGỌC

Học viện Ngân hàng

PROMOTING THE ROLE OF PROFESSIONAL ETHICS IN THE ACCOUNTING AND AUDITING FIELD IN VIETNAM

● Ph.D **DANG THI BICH NGOC**

Banking Academy of Vietnam

ABSTRACT:

In the context of the on-going technological revolution, social values change faster than ever because of people's desire for a fairer and more honest world. In addition, international integration in the Fourth Industrial Revolution requires businesses to provide clear and transparent financial information, which is always warned against mistakes and dishonesty. Therefore, the issue of awareness and compliance with accounting and auditing professional ethics should be given special attention. This paper presented some issues related to the professional ethics of accounting and auditing and made some recommendations to improve professional ethics in this field.

Keywords: professional ethics, accounting, auditing, standard, the Fourth Industrial Revolution.